

Konstytucja 3 Maja w literaturze

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wstęp

Wiwat Sejm, wiwat Naród, wiwat wszystkie Stany! **– napisał Adam Mickiewicz w epopei narodowej *Pan Tadeusz*.**

Co skłoniło wieszcza do wyrażenia takiego entuzjazmu i radości? Co wydarzyło się 3 maja 1791 roku, że do dziś świętujemy ten dzień?

To rocznica uchwalenia przez Sejm Wielki Ustawy Rządowej, zwanej Konstytucją 3 Maja. Konstytucja była próbą ratowania upadającej Rzeczpospolitej. *Edmund Burke*, irlandzki XVIII-wieczny konserwatywny myśliciel i mąż stanu, nazwał ją *najszlachetniejszym dobrem, otrzymanym kiedykolwiek przez jakikolwiek naród*.

Zgoda Sejmu to sprawiła
Że nam wolność przywróciła
Wiwat! Krzyczcie wszystkie stany
Niechaj żyje Król kochany! **– głoszą słowa Poloneza Trzeciego Maja, piosenki powstałej już w 1791 roku. Podkreślają one rolę króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w tworzeniu ustawy. To właśnie on przygotował projekt nowej konstytucji. Towarzyszyli mu w tym dziele Stanisław Małachowski, Stanisław Staszic, Hugo Kołłątaj, Ignacy Potocki. Konstytucję uchwalono przez aklamację na Zamku Królewskim w Warszawie, gdy większość posłów opozycji, przeciwnych jakimkolwiek zmianom, nie wróciła jeszcze z przerwy wielkanocnej.**

Konstytucja zgodnie z duchem oświecenia wprowadziła trójpodział władzy, dzieląc ją na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Zniosła liberum veto i wolną elekcję, uznawane powszechnie za główne przyczyny słabości i upadku państwa. Religia katolicka pozostała religią panującą, ale ustawa wprowadziła zasadę wolności wyznania. Rzeczpospolita stała się monarchią parlamentarną.
Ustawa Rządowa obowiązywała jedynie przez rok: od maja 1791 do maja 1792. Jej przeciwnicy zawiązali konfederację targowicką i zdelegalizowali Ustawę Rządową. Wojna w jej obronie w 1792 r. zakończyła się klęską Rzeczypospolitej.
3 maja – rocznica uchwalenia Konstytucji – to jedno z ważniejszych polskich świąt narodowych. Przez lata zaborów, ale także po odzyskaniu niepodległości data ta stała się symbolem walki Polaków o odzyskanie suwerenności i niezawisłości państwa.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

> **Nauczysz się**
>
> poznasz okoliczności powstania i uchwalenia Konstytucji 3 Maja;
>
> zrozumiesz, czym jest preambuła;
>
> scharakteryzujesz zwolenników i przeciwników Konstytucji 3 Maja;
>
> połączysz dany utwór z wydarzeniami historycznymi.

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

1. **poszukuje motywu Konstytucji 3 Maja w tekstach literackich;**
2. **rozwija umiejętność słuchania i czytania utworów literackich;**
3. **identyfikuje emocje wyrażone przez postacie mówiące w utworze;**
4. **analizuje wewnątrzwierszową sytuację komunikacyjną;**
5. **rozpoznaje środki stylistyczne i ich funkcje;**
6. **analizuje kompozycję utworów.**

KONSTYTUCJA 3 MAJA W LITERATURZE – *audiobook*

Rozdziały:

1. **Preambuła do Ustawy Rządowej z dnia 3 maja 1791 roku**
2. **Julian Ursyn Niemcewicz *Powrót posła***
3. **Adam Mickiewicz *Pan Tadeusz***

> **Notatka dla prowadzącego**

Wskazówka

Wysłuchaj uważnie nagrań. Zwróć uwagę na styl prezentowanych tekstów oraz ich nastrój.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: https://zpe.gov.pl/b/PvdMOJjlc

Konstytucja 3 Maja w literaturze

Rozdział 1
Preambuła do Ustawy Rządowej z dnia 3 maja 1791 roku

Nagranie zawiera tekst preambuły do Konstytucji 3 Maja.

Ustawa Rządowa z 3 maja 1791 r.

PREAMBUŁA

W imię Boga, w Trójcy Świętej jedynego. Stanisław August z Bożej łaski i woli Narodu Król Polski, Wielki Książę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflancki, Smoleński, Siewierski i Czernichowski, wraz ze Stanami Skonfederowanymi, w liczbie podwójnej naród polski reprezentującymi.

Uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia konstytucji narodowej jedynie zawisł, długim doświadczeniem poznawszy zadawnione rządu naszego wady, a chcąc korzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje i z tej dogorywającej chwili, która nas samym sobie wróciła, wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów, ceniąc drożej nad życie, nad szczęśliwość osobistą, egzystencję polityczną, niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną narodu, którego los w ręce nasze jest powierzony, chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć, mimo przeszkód, które w nas namiętności sprawować mogą dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic z największą stałością ducha, niniejszą konstytucję uchwalamy i tę całkowicie za świętą, za niewzruszoną deklarujemy, dopóki by naród w czasie prawem przepisanym, wyraźną wolą swoją nie uznał potrzeby odmienienia w niej jakiego artykułu. Do której to konstytucji dalsze ustawy sejmu teraźniejszego we wszystkim stosować się mają.

Rozdział 2
Julian Ursyn Niemcewicz „Powrót posła”

Nagranie przedstawia fragment komedii politycznej Juliana Ursyna Niemcewicza „Powrót posła”. Utwór powstał w roku 1790, podczas prac Sejmu Wielkiego. Autor chciał przekonać czytelników i widzów do reform. W tym celu skonfrontował postawy bohaterów, dzieląc ich na patriotów – popierających reformy i zwolenników starego porządku.

STAROSTA

Niedługo się tem wszystkiem będziemy cieszyli,

Polityka, Patriota Bóg wie, co porobiły sejmujące Stany,

Dlaczego ten rząd, po co te wszystkie odmiany?

Albo˙ źle było dotąd, a nasi przodkowie,

Nie mieliż to rozumu i oleju w głowie?

Byliśmy potężnymi pod ich ustawami,

Jak to Polak szczęśliwie żył pod Augustami!

Co to za dwory, jakie trybunały huczne,

Co za paradne sejmy, jakie wojsko juczne.

Człek jadł, pił, nic nie robił, i suto w kieszeni,

Dziś się wszystko zmieniło i bardziej się zmieni,

Zepsuli wszystko, tknąć się śmieli okrutnicy,

Liberum Veto, tej to wolności źrenicy!

Przedtem bez żadnych intryg, bez najmniejszej zdrady

Jeden poseł mógł wstrzymać sejmowe obrady,

Jeden ojczyzny całej trzymał w ręku wagę,

Powiedział: nie pozwalam, i uciekł na Pragę.

Cóż mu kto zrobił: jeszcze za tak przedni wniosek,

Miał promocje, i dostał czasem kilka wiosek;

Dzisiaj co kto dostanie? Nowomodne głowy

Chcą robić jakieś straże, jakiś sejm gotowy,

Czyste do despotyzmu otwierają pole.

PODKOMORZY

Wskrzeszają mądrą wolność, skracają swywole.

Ten to nieszczęsny nierząd, to sejmów zrywanie,

Kraj zgubiło, ściągnęło obce panowanie.

Te zaborów, te srogich klęsk naszych przyczyną,

I my sami byliśmy nieszczęść naszych winą;

Gnijąc w zbytkach, lenistwie, i biesiad zwyczaju,

Myśleliśmy o sobie, a nigdy o kraju;

Klęskami ojców nowe plemię ostrożniejsze,

Wzgardziwszy zyski, było na całość baczniejsze.

Nieba zdarzyły porę, oni ją chwycili,

Ojczyznę z pod ciężkiego jarzma wydobyli,

Walcząc wszystkie przeszkody gorliwą robotą,

Idąc przykładem króla, i własną swą cnotą,

Powracają porządek, i sławę ojczyźnie.

Stokroć szczęśliwy, że choć przy późnej siwiźnie,

Ujrzę, że Polska rządna i że poważana.

STAROSTA

Wiem, że waćpanu każda przyjemna odmiana.

W księgach się tych dzikości wszystkich nauczyłeś,

W tych księgach, nad któremi już oczy straciłeś.

Ja, co nigdy nie czytam, lub przynajmniej mało,

Wiem, że tak jest najlepiej, jak przedtem bywało.

Rozdział 3
Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz”

Nagranie przedstawia koncert Jankiela.

Spójrzał z góry, instrument dumnym okiem zmierzył,

Wzniósł ręce, spuścił razem, w dwa drążki uderzył,

Zdumieli się słuchacze... (...)

Razem ze strón wiela

Buchnął dźwięk, jakby cała janczarska kapela

Ozwała się z dzwonkami, z zelami, z bębenki.

Brzmi Polonez Trzeciego Maja! - Skoczne dźwięki

Radością oddychają, radością słuch poją,

Dziewki chcą tańczyć, chłopcy w miejscu nie dostoją -

Lecz starców myśli z dźwiękiem w przeszłość się uniosły,

W owe lata szczęśliwe, gdy senat i posły

Po dniu Trzeciego Maja w ratuszowej sali

Zgodzonego z narodem króla fetowali

Gdy przy tańcu śpiewano: "Wiwat Król kochany!

Wiwat Sejm, wiwat Naród, wiwat wszystkie Stany!"

Mistrz coraz takty nagli i tony natęża,

A wtem puścił fałszywy akord jak syk węża,

Jak zgrzyt żelaza po szkle - przejął wszystkich dreszczem

I wesołość pomięszał przeczuciem złowieszczem.

Zasmuceni, strwożeni, słuchacze zwątpili,

Czy instrument niestrojny? czy się muzyk myli?

Nie zmylił się mistrz taki! on umyślnie trąca

Wciąż tę zdradziecką strunę, melodyję zmąca,

Coraz głośniej targając akord rozdąsany,

Przeciwko zgodzie tonów skonfederowany;

Aż Klucznik pojął mistrza, zakrył ręką lica

I krzyknął: "Znam! znam głos ten! to jest Targowica!

I wnet pękła ze świstem struna złowróżąca;

Muzyk bieży do prymów, urywa takt, zmąca,

Porzuca prymy, bieży z drążkami do basów.

Słychać tysiące coraz głośniejszych hałasów,

Takt marszu, wojna, atak, szturm, słychać wystrzały,

Jęk dzieci, płacze matek. Tak mistrz doskonały

Wydał okropność szturmu, że wieśniaczki drżały,

Przypominając sobie ze łzami boleści

Rzeź Pragi, którą znały z pieśni i z powieści,

Rade, że mistrz na koniec strunami wszystkiemi

Zagrzmiał, i głosy zdusił, jakby wbił do ziemi.

Ledwie słuchacze mieli czas wyjść z zadziwienia,

Znowu muzyka inna znów zrazu brzęczenia

Lekkie i ciche, kilka cienkich strunek jęczy,

Jak kilka much, gdy z siatki wyrwą się pajęczej.

Lecz strun coraz przybywa, już rozpierzchłe tony

Łączą się i akordów wiążą legijony,

I już w takt postępują zgodzonymi dźwięki,

Tworząc nutę żałosną tej sławnej piosenki:

O żołnierzu tułaczu, który borem, lasem

Idzie, z biedy i z głodu przymierając czasem,

a koniec pada u nóg konika wiernego,

A konik nogą grzebie mogiłę dla niego

Piosenka stara, wojsku polskiemu tak miła!

Poznali ją żołnierze, wiara się skupiła

Wkoło mistrza; słuchają, wspominają sobie

Ów czas okropny, kiedy na Ojczyzny grobie

Zanucili tę piosnkę i poszli w kraj świata;

Przywodzą na myśl długie swej wędrówki lata,

Po lądach, morzach, piaskach gorących i mrozie,

Pośrodku obcych ludów, gdzie często w obozie

Cieszył ich i rozrzewniał ten śpiew narodowy.

Tak rozmyślając, smutnie pochylili głowy.

Ale je wnet podnieśli, bo mistrz tony wznosi,

Natęża, takty zmienia, coś innego głosi.

I znowu spójrzał z góry, okiem struny zmierzył,

Złączył ręce, oburącz w dwa drążki uderzył:

Uderzenie tak sztuczne, tak było potężne,

Że struny zadzwoniły jak trąby mosiężne

I z trąb znana piosenka ku niebu wionęła,

Marsz tryumfalny: Jeszcze Polska nie zginęła!...

Marsz Dąbrowski do Polski! I wszyscy klasnęli,

I wszyscy: "Marsz Dąbrowski!" chorem okrzyknęli!

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Wersja tekstowa z wyróżnieniem pojęć

Polecenie 1

Na jakie okoliczności uchwalenia Konstytucji wskazuje Preambuła?

Polecenie 2

Jakie poglądy na temat zmian w Rzeczpospolitej mają bohaterowie tekstu?

Polecenie 3

Jak zmienia się muzyka podczas koncertu Jankiela? Jak Mickiewicz opisuje uchwalenie Konstytucji i ważne wydarzenia z nią związane?

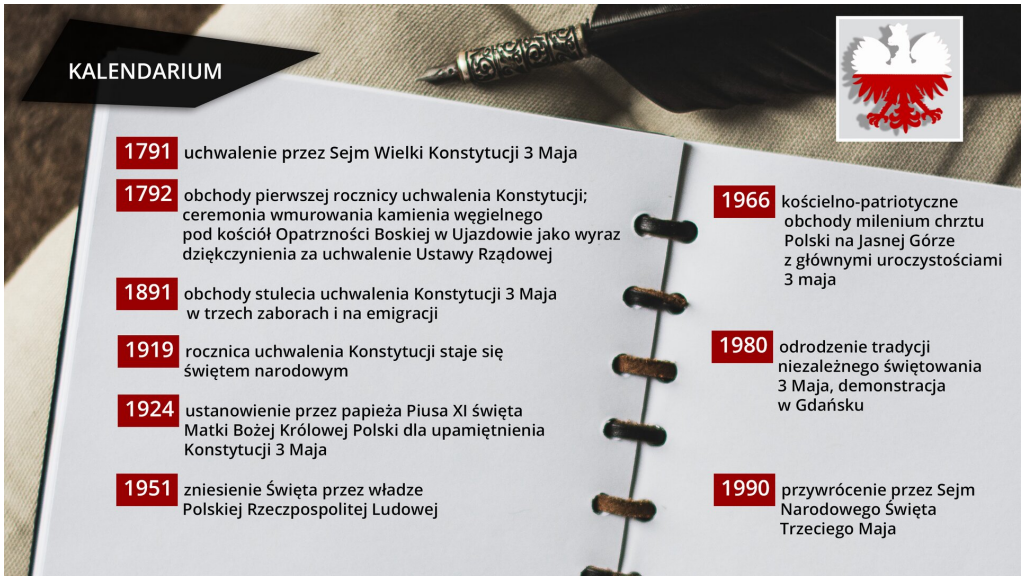
Podsumowanie

Przypomnijmy najważniejsze daty związane z uchwaleniem i obchodami Konstytucji 3 Maja, pierwszej w Europie i drugiej na świecie (po amerykańskiej) nowoczesnej, spisanej konstytucji.

K A L E N D A R I U M

1791 – uchwalenie przez Sejm Wielki Konstytucji 3 Maja
1792 – obchody pierwszej rocznicy uchwalenia Konstytucji; ceremonia wmurowania kamienia węgielnego pod Świątynię Opatrzności Boskiej w Ujazdowie jako wyraz dziękczynienia za uchwalenie Ustawy Rządowej

1891 – obchody stulecia uchwalenia Konstytucji 3 Maja w trzech zaborach i na emigracji
1919 – rocznica uchwalenia Konstytucji staje się świętem narodowym
1924 – ustanowienie przez papieża Piusa XI święta Matki Bożej Królowej Polski dla upamiętnienia Konstytucji 3 Maja
1951 – zniesienie Święta przez władze Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej
1966 – kościelno-patriotyczne obchody milenium chrztu Polski na Jasnej Górze z głównymi uroczystościami 3 maja
1980 – odrodzenie tradycji niezależnego świętowania 3 Maja, demonstracja w Gdańsku
1990 – przywrócenie przez Sejm Narodowego Święta Trzeciego Maja

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

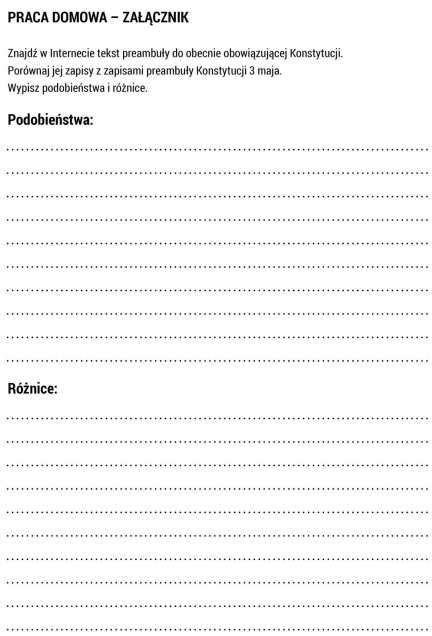
Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

PRACA DOMOWA

Praca domowa

Polecenie 4.1

Znajdź w Internecie tekst preambuły do obecnie obowiązującej Konstytucji. Porównaj jej zapisy z zapisami preambuły Konstytucji 3 maja. Wypisz podobieństwa i różnice.

PRACA DOMOWA – ZAŁĄCZNIK

Znajdź w Internecie tekst preambuły do obecnie obowiązującej Konstytucji.
Porównaj jej zapisy z zapisami preambuły Konstytucji 3 maja.
Wypisz podobieństwa i różnice.

Podobieństwa:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Różnice:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenia

Wskazówka

W przypadku braku możliwości rozwiązania zadania z klawiatury lub trudności z odczytem przez czytnik ekranu, skorzystaj z innej wersji zadania.

Ćwiczenie 1

Wskaż poprawną odpowiedź

1. Preambuła to: [ ].
2. Konstytucja to: [ ].
3. Preambuła napisana jest stylem [ ].
4. Preambuła wyjaśnia, ze Polsce potrzebna jest ustawa zasadnicza, ponieważ [ ].
5. Określenia króla Stanisława Augusta zawarte w preambule podkreślają [ ].
6. Odwołanie do Boga w preambule ma na celu [ ].

początek tekstu | nie mają żadnego znaczenia | określone prawem zasady postępowania | rozbudowana apostrofa | pokazanie, że każdy akt prawny powinien nawiązywać do spraw wiary | potocznym | od uchwalenia dokumentu zależy los ojczyzny | uroczysty wstęp do aktu prawnego | artystycznym | rodzaj inwokacji | żądają tego państwa ościenne | jego znaczenie w Rzeczpospolitej Obojga Narodów | kolokwialnym | wyjednanie u Boga łaski | podniosłym | najważniejszy akt prawny w państwie | wskazanie innym krajom wzoru postępowania | mądrość polityczną i roztropność króla | w państwie panuje chaos | każdy akt prawny | zwrócenie uwagi na chrześcijańskie korzenie Rzeczpospolitej Obojga Narodów | dokument kościelny regulujący kwestie religijne | poprzednia konstytucja zdezaktualizowała się | jego słabą pozycję w Rzeczpospolitej Obojga Narodów

Zródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj bohaterom ich cechy i postawy (przeciągnij i upuść).

PODKOMORZY

STAROSTA

krytykuje zrywanie sejmów

postępowy

ograniczony

zwolennik złotej wolności szlacheckiej

nie lubi czytać

zwolennik nowego porządku

popiera postanowienia sejmu

postać negatywna

rozumie konieczność reform

chwali się tym, że nie czyta książek

postać pozytywna

patriota

światły

konserwatysta

przeciwnik zmian

wychował syna w duchu patriotycznym

nie rozumie potrzeby zmian

chwali *liberum veto*

j.polski_scen45_cw2

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj wydarzeniom, o których Jankiel opowiada muzyką, odpowiednie fragmenty „Pana Tadeusza”.

Rzeź Pragi	*A wtem puścił fałszywy akord jak syk węża,* *Jak zgrzyt żelaza po szkle - przejął wszystkich dreszczem* *I wesołość pomięszał przeczuciem złowieszczem* *Nie zmylił się mistrz taki! on umyślnie trąca* *Wciąż tę zdradziecką strunę, melodyję zmąca,* *Coraz głośniej targając akord rozdąsany,* *Przeciwko zgodzie tonów skonfederowany;*
Sprzeciw przeciwników reform	*Znowu muzyka inna znów zrazu brzęczenia* *Lekkie i ciche, kilka cienkich strunek jęczy,* *Jak kilka much, gdy z siatki wyrwą się pajęczej.* *Lecz strun coraz przybywa, już rozpierzchłe tony* *Łączą się i akordów wiążą legijony,* *I już w takt postępują zgodzonymi dźwięki,* *Tworząc nutę żałosną tej sławnej piosenki:* *O żołnierzu tułaczu, który borem, lasem* *Idzie, z biedy i z głodu przymierając czasem*
Polska znika z mapy	*Buchnął dźwięk, jakby cała janczarska kapela* *Ozwała się z dzwonkami, z zelami, z bębenki.* *Brzmi Polonez Trzeciego Maja! - Skoczne dźwięki*

	Radością oddychają, radością słuch
Tułaczka żołnierzy, powstanie legionów we Włoszech	*Ale je wnet podnieśli, bo mistrz tony wznosi,* *Natęża, takty zmienia, coś innego głosi.* *I znowu spójrzał z góry, okiem struny zmierzył,* *Złączył ręce, oburącz w dwa drążki uderzył:* *Uderzenie tak sztuczne, tak było potężne,* *Że struny zadzwoniły jak trąby mosiężne* *I z trąb znana piosenka ku niebu wionęła,* *Marsz tryumfalny: Jeszcze Polska nie zginęła!...*
Powstanie Księstwa Warszawskiego	*Zagrzmiał, i głosy zdusił, jakby wbił do ziemi.*
Uchwalenie Konstytucji	*I wnet pękła ze świstem struna złowróżąca;* *Muzyk bieży do prymów, urywa takt, zmąca,* *Porzuca prymy, bieży z drążkami do basów.* *Słychać tysiące coraz głośniejszych hałasów,*
Konfederacja targowicka	*Mistrz coraz takty nagli i tony natęża*

j.polski_scen45_cw3

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Zasób interaktywny dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/b/PvdMOJjIc

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Słowniczek

Konserwatysta

(łac. *conservare* – zachowywać, przechowywać, utrzymywać) osoba silnie przywiązana do tradycji i niechętna zmianom.

Konstytucja

(łac. *constituere* – ustanawiać, urządzać) najważniejsza ustawa w państwie, określająca ogólne zasady jego ustroju.

Liberum veto

(łac. dosłownie: wolne, nie pozwalam)w dawnej Polsce: zasada umożliwiająca na skutek protestu jednego posła zerwanie sejmu i uchylenie podjętych uchwał.

Preambuła

(łac. *praeambulum*, od *praeambulare* – iść wcześniej) uroczysty wstęp poprzedzający właściwy tekst jakiegoś ważnego aktu prawnego.

Wolna elekcja

w dawnej Polsce: wybór króla głosami szlachty.

Powrót do e-podręcznika

E-podręcznik „Kultura i życie”

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131473/v/latest/t/student-canon

5.1.3. Oświecona Polska

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131473/v/latest/t/student-canon/m/j0000000D4B1v38